

УДК 343.35

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.2.30>

**ЖУРНАЛ ПАСАЖИРСЬКОГО ПУНКТУ ПРОПУСКУ
АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ «ІНСПЕКТОР»
ЯК ОФІЦІЙНИЙ ДОКУМЕНТ, ПРЕДМЕТ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 366
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Червінська Л.В.,

*аспірантка відділу проблем кримінального права,
кримінології та судоустрою Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-0507-0022>
e-mail: Lubachervincka@ukr.net*

Червінська Л.В. Журнал пасажирського пункту пропуску автоматизованої системи митного оформлення «Інспектор» як офіційний документ, предмет складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366 Кримінального кодексу України.

Статтю присвячено проблемі встановлення того, чи властиві журналу пасажирського пункту пропуску автоматизованої системи митного оформлення «Інспектор» ознаки офіційного документа, передбачені у примітці до ст. 358 Кримінального кодексу України. Виявлено два основні підходи, які мають місце на сьогодні у судовій практиці, а саме визнання такого електронного журналу офіційним документом та встановлення відсутності ознак офіційного документа у разі внесення завідомо недостовірної інформації в електронний журнал пасажирського пункту пропуску митниці. Зроблено висновок, що електронний журнал пасажирського пункту пропуску митниці не характеризується ознаками офіційного документа, зокрема такою ознакою, як складання, видача чи посвідчення за визначеною законом формою та реквізитами. На підставі аналізу регулятивного законодавства в митній сфері встановлено, що електронний журнал пасажирського пункту пропуску митниці є функціональним програмним модулем електронної бази даних – Єдиної автоматизованої системи митного оформлення. Самі ж дані електронного журналу пасажирського пункту пропуску митниці згідно з Положенням № 1341 можуть використовуватися для формування офіційних документів в автоматичному режимі, зокрема шляхом перенесення відповідних даних (в тому числі відміток митного органу) до митних декларацій, про те сам по собі цей електронний журнал не є офіційним документом. Визначено, що регулятивне законодавство не відносить електронний журнал пасажирського пункту пропуску митниці до офіційних документів, а лише вказує на те, що це функціональний програмний модуль. З урахуванням викладеного вище зроблено підсумковий висновок, що за умов підтвердження усіх обставин вчиненого діяння, які були встановлені судами першої та апеляційної інстанції, кваліфікація дій обвинуваченого за статтею 366 Кримінального кодексу України є неправильним застосуванням закону України про кримінальну відповідальність.

Ключові слова: офіційний документ, предмет кримінального правопорушення, кримінальне правопорушення, службове підроблення, кримінальна відповідальність, службова особа, завідомо недостовірні інформація, митниця, митне оформлення, судова практика.

Chervinska L.V. Passenger checkpoint log of the automated customs clearance system «Inspector» as an official document, subject of a criminal offense under Article 366 of the Criminal Code of Ukraine.

The article is devoted to the issue of establishing whether the passenger checkpoint log of the automated customs clearance system “Inspector” has the features of an official document provided for in the note to Article 358 of the Criminal Code of Ukraine. The author identifies two main approaches which are currently used in judicial practice, namely, recognition of such an electronic log as an official document

and establishment of the absence of signs of an official document in case of entering deliberately false information into the electronic log of a passenger customs checkpoint. It is concluded that the electronic log of a passenger customs checkpoint is not characterized by the features of an official document, in particular, such a feature as drawing up, issuance or certification in the form and details prescribed by law. Based on the analysis of the regulatory legislation in the customs sphere, it is established that the electronic log of a passenger customs checkpoint is a functional program module of the electronic database - the Unified Automated Customs Clearance System. According to Regulation No. 1341, the data of the electronic log of the passenger customs checkpoint may be used to generate official documents in an automatic mode, in particular by transferring the relevant data (including the marks of the customs authority) to customs declarations, which means that this electronic log is not an official document in itself. It is determined that the regulatory legislation does not classify the electronic log of the passenger customs checkpoint as an official document, but only indicates that it is a functional software module. Taking into account the above, the final conclusion is that, subject to confirmation of all the circumstances of the act, which were established by the courts of first instance and appeal, the qualification of the accused's actions under Article 366 of the Criminal Code of Ukraine is an incorrect application of the law of Ukraine on criminal liability.

Key words: official document, subject matter of a criminal offense, criminal offense, official forgery, criminal liability, official, knowingly false information, customs, customs clearance, court practice.

Постановка проблеми. Належний порядок функціонування державного (митного) кордону передбачає й обіг встановлених у законодавстві офіційних документів, які відповідають ознакам, визначених для них у Кримінальному кодексі України (далі – КК). Водночас віднесення окремих документів, зокрема журналу пасажирського пункту пропуску автоматизованої системи митного оформлення «Інспектор» (далі – електронний журнал) до офіційних є неоднозначним в судовій практиці. Від вирішення вказаного питання залежить притягнення службової особи митниці, яка внесла завідомо недостовірні дані в цей журнал.

Стан опрацювання цієї проблематики характеризується наявністю наукових досліджень, присвячених кримінально-правовій характеристиці як офіційних документів, предмета складу кримінального правопорушення, так і підроблення (службового підроблення) офіційних документів. Вказані питання у своїх наукових працях досліджували такі науковці, як П.П. Андрушко, М.О. Буртовий, Ю.П. Дзюба, О.О. Дудоров, В.О. Навроцький, Я.С. Остапенко, Н.М. Парасюк, Н.О. Тімошенко, С.С. Тучков, М.І. Фіалка, М.І. Хавронюк та інші. Однак у працях цих науковців не висвітлюються питання про те, чи є журнал офіційним документом.

Метою статті є визначення того, чи можна відносити електронний журнал до офіційних документів, а його підроблення службовою особою – кваліфікувати за ст. 366 КК.

Виклад основного матеріалу. Дефініція поняття «офіційний документ» міститься у примітці ст. 358 КК, яка поширюється й на ст. 366 цього Кодексу. Судова практика на сьогодні керується підходом, запропонованим Верховним Судом України (постанови від 25.04.2013 у справі № 5-10кс13 та від 09.07.2015 у справі № 5-50кс15), відповідно до якого під час установлення ознак поняття офіційного документа як предмета злочину слід виходити із таких критеріїв: 1) документ має бути складено, видано чи посвідчено відповідною особою в межах її професійної чи службової компетенції за визначеною законом формою та з належними реквізитами; 2) зафіксована в такому документі інформація повинна мати юридично значущий характер: підтверджені чи засвідчені нею конкретні події, явища або факти мають спричиняти чи бути здатними спричинити наслідки правового характеру у вигляді виникнення (реалізації), зміни або припинення певних прав та (або) обов'язків. Невідповідність документа хоча б одному з наведених критеріїв перешкоджає визнанню його офіційним [1; 2].

У теорії кримінального права науковці здебільшого повторюють ті самі ознаки, що виокремлено законодавцем та характеризують їх, іноді дещо змінюючи найменування самих ознак [3, с. 9–10; 4, с. 51–53].

У судовій практиці досить часто має місце ситуація, яка підлягає кримінально-правовій оцінці, коли службова особа митної служби вносить неправдиві відомості в електронний журнал під час митного оформлення транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України в пункті пропуску з використанням смуг руху «зелений коридор». Аналіз ухвалених вироків вказує на різні підходи щодо кваліфікації таких ситуацій.

Наприклад, згідно з вироком Новоселицького районного суду Чернівецької області від 17.02.2022 дії старшого державного інспектора відділу митного оформлення митного посту було кваліфіковано за ч. 1 ст. 368 КК за те, що він одержав неправомірну вигоду за пропуск через митний кордон автомобіля, в якому перевозилися алкогольні напої у кількості з перевищенням меж допустимих митним законодавством норм для ввезення на територію України, а також саджанці, ввезення яких в Україну через пункт пропуску заборонено. Як зазначено в цьому вироку, службова особа митниці виявила це порушення, однак, одержавши незаконну винагороду та, відповідно внісши до електронного журналу неправдиві відомості про товар, який перевозився в автомобілі, пропустила його через митний кордон без будь-яких додаткових митних формальностей [5]. Тобто, суд кваліфікував дії цієї службової особи митниці виключно за ст. 368 КК без додаткового ставлення йому у вину вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366 КК. Хоча, як вбачається з цього вироку, ця службова особа внесла в електронний журнал завідомо неправдиву інформацію.

Водночас у судовій практиці має місце й інший підхід. Так, згідно з вироком Сокирянського районного суду Чернівецької області від 01.02.2018 [6], який був залишений без зміни Апеляційним судом Чернівецької області [7], службову особу митниці, яка внесла недостовірні відомості в електронний журнал, що надало підстави пропустити транспортний засіб через митний кордон України без додаткового митного оформлення. У цьому рішенні суд першої інстанції констатував, що електронний журнал є офіційним документом, а отже внесення в нього завідомо недостовірної інформації утворює склад кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 366 КК [6].

Аналогічне рішення, відповідно до якого електронний журнал визнано офіційним документом, прийнято Глибоцьким районним судом Чернівецької області у вироку від 07.09.2021 у справі № 715/758/20 [8] та залишено без зміни ухвалою Чернівецького апеляційного суду від 30.11.2021 [9]. Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду залишив без зміни рішення судів попередніх інстанцій, сформулювавши при цьому правову позицію, відповідно до якої електронний журнал пасажирського пропускового пункту автоматизованої системи митного оформлення «Інспектор» є офіційним документом, предметом складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366 «Службове підроблення» КК. Вхід відповідальної особи митного органу до автоматизованої системи митного оформлення «Інспектор» за індивідуальним кодом (логіном та паролем), який є унікальним і не підлягає розголошенню, засвідчення даних, що вносяться до вказаної електронної системи таким індивідуальним кодом, прирівнюється до електронного цифрового підпису особи як обов'язкового реквізиту електронного документа [10].

Погоджуючись з першим підходом, попри його авторитетність, відповідно до якого електронний журнал не можна відносити до офіційних документів, висловимо декілька зауважень, що ґрунтуються на аналізі регулятивного законодавства України.

Відповідно до абз. 2 п. 1.2. Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему Державної митної служби України, затверджене наказом Державної митної служби України 04.11.2010 № 1341 (далі – Положення № 1341), автоматизована система митного оформлення (далі – АСМО) – підсистема, що входить до складу Єдиної автоматизованої інформаційної системи (далі – ЄАІС) Держмитслужби і забезпечує використання електронних документів та електронних копій документів на паперових носіях посадовими особами митного органу для здійснення митних процедур [11].

Як передбачено в абз. 7 п. 1.2. Положення № 1341, ЄАІС – це багатофункціональна інтегрована автоматизована система, що забезпечує інформаційну підтримку та супроводження митної справи в Україні і становить сукупність кількох взаємопов'язаних інформаційних систем, зокрема, автоматизованої інформаційної системи «Центр», *автоматизованої системи митного оформлення* [виділено мною – Л. Червінська], інформаційно-телекомунікаційної системи «Електронна пошта» та інших систем, програмно-інформаційних комплексів.

Відповідно до абз. 1, 2, 5, 6, 7, 12 п. 3.3.1. Положення № 1341, АСМО вирішує такі основні завдання: автоматизований обмін електронними даними з декларантами й іншими особами у випадках, передбачених законодавством; здійснення в автоматичному режимі окремих функцій під час проведення митного контролю й митного оформлення товарів із застосуванням вантажних митних декларацій та документів контролю за переміщенням товарів; прийняття від декларантів та інших осіб у випадках, передбачених законодавством, і здійснення форматно-логічного контролю електронних копій вантажно-митних декларацій на паперовому носії або електронних вантажно-митних декларацій, інших електронних документів та електронних копій документів на паперовому носії, які використовуються для здійснення митного контролю та оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються

через митний кордон України, уведення їх до бази даних локальної підсистеми митного органу; автоматизована підтримка виконання посадовими особами митних органів процедур митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, зокрема, внесення до електронних копій вантажних митних декларацій на паперовому носії або електронних вантажних митних декларацій, інших електронних документів та електронних копій документів на паперовому носії, які використовуються для здійснення митного контролю та оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, відомостей, що належать до компетенції митних органів, і відміток про стан виконання митних процедур посадовими особами митних органів, які їх здійснили; автоматизована підтримка виконання митних процедур із контролю за переміщенням товарів [11].

Як передбачено в абз. 29 розд. 1 «Основні поняття та визначення» Концепції інтегрування системуючих компонентів технічних та спеціальних засобів митного контролю з автоматизованою системою митного оформлення Держмитслужби України, затверджена Наказом Державної митної служби України 28.03.2012 № 191, електронний журнал – це складова частина АСМО «Інспектор-2006», який використовується для реєстрації та обліку транспортних засобів що переміщуються через митний кордон України в пункті пропуску з використанням смуг руху «зелений коридор», результатів їх митного контролю та митного оформлення, отримання оперативної інформації щодо їх місцезнаходження та часу перебування в зоні митного контролю, формування реєстрів транспортних засобів, що перебувають під митним контролем під час приймання-передання змін пункту митного оформлення [12].

Згідно з абз. 1, 2 ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV електронний документ – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Склад та порядок розміщення обов'язкових реквізитів електронних документів визначається законодавством. Відповідно до абз. 5 ст. 1 цього Закону обов'язковий реквізит електронного документа – обов'язкові дані в електронному документі, без яких він не може бути підставою для його обліку і не матиме юридичної сили [13].

Отже, журнал, як це передбачено в регулятивному законодавстві України, ведеться з метою обліку транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України в пункті пропуску з використанням смуг руху «зелений коридор» і належать громадянам. Водночас він не має всіх необхідних ознак офіційного документа, зокрема такими, як складання, видача чи посвідчення за визначеною законом формою та реквізитами. Зокрема, жодним нормативним актом не визначено форми та реквізитів цього електронного журналу. Окрім цього, у регулятивному законодавстві не передбачено випадків, коли пред'явленням електронного журналу посвідчуються факти, які мають юридичне значення. Чинне регулятивне законодавство визначає електронний журнал як функціональний модуль АСМО, а не як електронний документ чи сукупність електронних документів. Електронний журнал є базою даних митного органу, яка наповнюється посадовими особами митних органів на основі документів, які подаються особами під час переміщення товарів через митний кордон України. Законодавством не виключається можливість на основі даних цього модулю (цієї бази даних) формувати в автоматичному режимі електронні документи (зокрема копії митних декларацій з відмітками митного органу). Тобто, жоден нормативний акт не прирівнює базу даних митних органів до офіційних документів, не наділяє її ознаками документа.

Висновки. Ураховуючи викладене вище, доходимо таких висновків:

1. Електронний журнал не характеризується ознаками офіційного документа, зокрема такою як, складання, видача чи посвідчення за визначеною законом формою та реквізитами.
2. Електронний журнал є функціональним програмним модулем електронної бази даних – Єдиної автоматизованої системи митного оформлення.
3. Дані електронного журналу згідно з Положенням № 1341 можуть використовуватися для формування офіційних документів в автоматичному режимі, зокрема шляхом перенесення відповідних даних (в тому числі відміток митного органу) до митних декларацій, про те сам по собі цей електронний журнал не є офіційним документом.
4. Регулятивне законодавство не відносить електронний журнал до офіційних документів, а лише вказує на те, що це функціональний програмний модуль.

Тому, на нашу думку, за умов підтвердження усіх обставин вчиненого діяння, які були встановлені судами першої та апеляційної інстанції, кваліфікація дій обвинуваченого за ст. 366 КК є неправильним застосуванням закону України про кримінальну відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Постанова Верховного Суду України від 25.04.2013 у справі № 5-10кц13. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0008700-13#Text>.
2. Постанова Верховного Суду України від 09.07.2015 у справі № 5-50кц15. <https://oda.court.gov.ua/sud1590/pravovipozicii/su/5-50ks15>.
3. Дзюба Ю.П. Кримінальна відповідальність за викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (аналіз складу злочину): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08; Нац. юрид. академ. ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2008. 20 с.
4. Парасюк Н.М. Незаконні дії з документами, бланками, штампами та печатками за кримінальним правом України: юридичний аналіз складів злочинів (ст.ст. 357, 358 КК України): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08; Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2011. 230 с.
5. Вирок Новоселицького районного суду Чернівецької області від 17.02.2022 у справі № 720/844/202. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103374386> (дата зверн. 11.09.2023).
6. Вирок Сокирянського районний суд Чернівецької області від 01.02.2018 у справі № 722/109/18. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71951390>: (дата зверн. 11.09.2023).
7. Ухвала Апеляційного суду Чернівецької області від 01.02.2018 у справі № 722/109/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72722123> (дата зверн. 11.09.2023).
8. Вирок Глибоцького районного суду Чернівецької області від 07.09.2021 у справі № 715/758/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99423937> (дата зверн. 11.09.2023).
9. Ухвала Апеляційного суду Чернівецької області від 30.11.2021 у справі № 715/758/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101487885> (дата зверн. 11.09.2023).
10. Постанова Верховного Суду від 03.11.2022 у справі № 715/758/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107251729> (дата зверн. 11.09.2023).
11. Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему Державної митної служби України, затверджене наказом Державної митної служби України 04.11.2010 № 1341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va341342-10#Text> (дата зверн. 11.09.2023).
12. Концепція інтегрування системоутворюючих компонентів технічних та спеціальних засобів митного контролю з автоматизованою системою митного оформлення Держмитслужби України, затверджена Наказом Державної митної служби України 28.03.2012 № 191. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0191342-12#Text> (дата зверн. 11.09.2023).
13. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата зверн. 11.09.2023).